

HOZZÁSZÓLÁS

Kevesebb több lenne — avagy a slamos közzétételek buktatói

A *Thalassa* 1996/2. számában megjelent Zsoldos Sándor írás („Ferenczi Sándor, a publicista”) több helyen is korrekcióra szorul.

A felsorolt 16 cikkből a *Jövendő*ben megjelent munkák egyharmada — pontosan 5 cikk — másodközlés, eredetileg a *Gyógyászat*ban publikált írások és fordítások.

„Az öntudat fejlődése” három évvel korábban („Öntudat, fejlődés” címmel) 1900. április 1-én került az olvasók elé a *Gyógyászat*ban. A *Jövendő* szó szerint hozta le 1903-ban.

Sante de Santis „A csodás elem az álomlátásokban” dolgozatának fordítását Ferenczi szintén Schächter Miksa orvosi lapjában, a *Gyógyászat*ban adta először közre 1902 augusztusában, két részben, mint ahogy ebben a hetilapban látott napvilágot a „Hit szerepe a gyógyításban” c. fordítás is, jöllehet csupán két héttel korábban a *Jövendő* közlésénél. Mindezek a források éppen a *Thalassában* jelentek meg 1991-ben — a cikkekre egyébként Zsoldos is hivatkozik, csak éppen az írás könyvészeti adatait látszik figyelmen kívül hagyni.

„A hit szerepe a gyógyításban” című írás fordítás: Ferenczi pár sor megjegyzést fűz hozzá. Ezt Zsoldos nem jelzi a bibliográfiában.

„A hipnotizmus bírálata” nem egyértelműen Ferenczi-írás. A gyanú elsősorban azért merülhet fel, mert nem érthető, hogyha valaki valamennyi cikkét teljes nevén, sőt doktori minőségét feltüntetve írja alá, akkor mi vezetheti arra, hogy egyszer csak „s” szignóval lépjen olvasói elé, elrejtve nevét — amit sem előtte, sem utána tudomás szerint nem tett, semmilyen folyóiratban. Szófordulatai, stílusa alapján lehet Ferenczi, de tartalmilag komoly elemzésnek kellene alávetni, ha valakiben felmerül a feltételezés, hogy az „s” Ferenczié utal. Egy évvel később ismét a *Gyógyászat*ban jelent meg egy Ferenczi-írás „A hipnózis gyógyító értékéről”, amelyben úgy nyilatkozik, hogy a „hipnózis útján fokozott szuggesztibilitás ad módot a körtünetek megszüntetésére”, továbbá „Módomban volt egészség embernél is hasznosan alkalmazni a hipnózist”. A *Jövendő*ben megjelent írás viszont az ideges emberek agysejti labilitásáról szól, mely érthetővé tenné, miért könnyebb az eljárást „hisztérikus asszonyoknál” alkalmazni, mint „egészséges családanyáknál”. A két munka különböző beállítódásról tanúskodik. Természetesen ezek a kiragadott megjegyzések nem bizonyító erejűek, de komoly kétséget támasztanak (még akkor is, ha „dr. f. s.” szignóval jelezte ezt megelőző cikkét a *Jövendő*ben, s mi teret engednének annak a gondolatunknak, hogy talán a nyomda ördöge tüntette el a „dr. f.” jelzéseket az „s” előtt).

„A két nem kétféle jelleme” nem Ferenczi recenziója, ahogyan Zsoldos feltünteti,

hanem egy Wickel nevű recenzens munkájának közreadása Ferenczi által („Főbb elveit Wickel a következőkben ösmerteti:” olvasható a cikk bevezető mondatában (*Thalassa*, 96/2, 177.).

Ferenczi *Jövendő*-ben fellelt írásai tovább gazdagították a korai időszakokkal kapcsolatos ismereteinket. Azonban nem a *Jövendő* volt az első *nem szakmai* lap, ahol publikált, hanem a *Turisták Lapja*, ahol „A turistaság lélektanából” c. írással 1897-ben lépett jelenlegi ismereteink szerint először az olvasók elé. Ez azonban nem kérhető Zsoldos Sándortól számon, hiszen eddig ez az információ nem jelent meg publikációban.

Nem lenne teljesen helyénvaló mindezen megtevesztő pontatlanságok miatt csupán a fenti írás szerzőjét okolni. Adott esetben a *Thalassa* főszerkesztője is körültekintőbben járhatott volna el. Így az olvasók pontosabb (a fenti hibáktól mentes) és teljesebb információkhoz jutottak volna (pl. ha elmondjuk, miért írt Ferenczi a „A Szesz”-ről, mi is volt a „good templar”, hogyan kapcsolódott a X. Alkoholelles Világkongresszus a pszichoanalízis történetéhez), s a Ferenczi kutatók talán megspórolták volna azt a cseppnyi zavart és bosszúságot, melyet a két írás (*Thalassa*, 1991/1 és a *Thalassa*, 1996/2) ellentmondásai okoznak.

1997. február

Mészáros Judit

Még a több is kevés lenne! ***Válasz Mészáros Juditnak***

Értetlenül állok Mészáros Judit bosszankodó és sértő című, néhány részletében izgalmas, ám egészében fölösleges írása előtt.

Azzal kell kezdenem, hogy néhány részmegállapítása teljesen jogos, melyek arra vonatkoznak, hogy mit nem csináltam meg... de csak addig, amíg nem szembesítem az egészet a cikkemmel, illetve Mészáros Judit elvárásait saját teljesítményével.

Aligha kell analitikusnak lenni ahhoz, hogy észrevegyük, nem cikkem valós hiányosságai bosszantják igazán; föltételezésemhez egy ártatlan elvétéssel, félreolvasással bizonyítékot is szolgáltat.

Az átlagolvasó is érezheti, hogy a bosszankodó által fölsoroltaknál sokkal nagyobbak és alapvetőbbek a hiányok. Valóban nem ismert s nem igazán föltárt Ferenczi pályakezdése, preanalitikus korszaka.

Tulajdonképpen igaza is lehetne Mészáros Juditnak mindabban, amit kifogásol. De azért nem lehet igaza, mert kifogásait egyetlen lap, a *Gógyászat* alapján teszi meg, illetve csak az általa ismertekkel hozakodik elő, szót sem ejtve arról, hogy ismeretei csupán a homályban maradtaknak egy részére világítanak rá, mégpedig arra a tudásanyagra, amit őnélküle is tudhat az átlagos érdeklődő. Komolyan gondolja, hogy a szeszről írott cikk kapcsán mindent el kell mondani itt és most újra? A többi cikkről miért nincs ilyen mondandója, akárcsak Weininger kapcsán is?...

A közlés egészéről: először jelent meg összefüggő anyag Ferenczi írásaiból, egy lapban közreadott összes névvel ellátott műve, melyek közül 90 éve egy sem jelent meg újra, s kötetbe sem került be egyik sem, ám ezek önmagukban aligha indokolták volna a teljes anyag közlését. Alighanem az szólhatott emellett, hogy a bontakozó modern magyar irodalom egyik legfontosabb, igen nagy hatású orgánuma volt, melyet a századelő minden jelentős alkotója ismerhetett, jelentős részük írt is bele. Bizonyára szó szerintiek az utánköléssek, ez a kor újságírói gyakorlatának megfelelt, amennyiben viszont egyik sem hozzáférhető az átlagolvasó számára, nem szól semmi a közlés ellen. Óvatosan megjegyeztem: „Ferenczinek a *Jövendő*ben megjelent írásairól korainak tűnik még értékelést adni...” Az sem lepne meg, ha Ferenczi az *Orvosi Hetilap*ból, esetleg más újságból is vett volna át cikket, melyekről Mészáros említést sem tesz. De ez sem kérdőjelezhetné meg ennek az anyagnak ez együttes közlését.

(Akárhogyan is kerestem az általam írtakban Mészáros Judit által nekem tulajdonított állítást, hogy a *Jövendő* lett volna az első nem szakmai lap, ahol Ferenczi publikált — nem találtam meg. Más írtam, de ne fáraszuk az olvasót... S ennek függvényében már-már megmosolyogtató, hogy egyetlen lap egyetlen cikkével akarja érvényteleníteni a közleményt. Megnyugtató, én sokkal többet találtam, ha nem is ilyen korait. Egyébként ez bosszankodásának legizgalmasabb közlése, melyet Lakatos Éva magyar irodalmi lapokat föltáró repertóriumában a szemfüles olvasó kiszúrhatott már.)

Természetesen nem menti mulasztásomat, hogy nem közöltem a már ismert adatokat, csak poénként jegyzem meg, hogy a készítendő kritikai kiadásnak az utolsó kéz elve alapján majd úgyszólván a *Jövendő* közléseit kell fölvennie.

„A hit szerepe a gyógyításban” című írásnak a Mészáros szerinti pár sor megjegyzése pontosan az egyharmada az egésznek, de vajon megnézte-e az eredeti cikket, teljesen lefordította-e Ferenczi, vagy csupán kivonatolta? Az érdeklődés iránya, a nyelv- és terminológiahasználata az „eredeti” cikkekkel egyenrangúvá teszi szememben a fordításokat, mivel a többi cikk is „csak” ismertetés. Mint a Weininger művéről szóló; én nem tudom, mennyi belőle, amit Wickel írt, esetleg mennyi, amennyit Ferenczi elhagyott belőle, és írt-e hozzá valamit. És miért pont Wickel írását ismerteti? Tehát biztos, hogy csupán Wickel munkájának a közreadása a cikk, kedves Mészáros Judit?

„A hipnotizmus bírálata” kapcsán írottak a *Jövendő* kritikai kiadás készítőinek értékes segítség lesz. Bár a szerzőség kérdését a későbbi véleményváltozás, esetleg az adott pillanatbeli vélemlénytelenség számomra nem veti föl. Az aláírás és a lap szerzői köre más megoldást, mint Ferenczi szerzőségét, nem kínál, akár hiszem, akár nem.

Úgy gondolom, Ferenczi korai (és késői) termésének közreadását nem szűkíteni, hanem bővíteni kellene, és egymás hibáira, tévedéseire nem magyartalan jelzőket aggatni, különösen nem töredék igazságok birtokában, kizárólagosságra törekedve. Kifogástalan eredmények csak az életmű megközelítő teljességű föltárása után várhatók. Egyetlen lap ismerete alapján nem uralható a pályakezdés korszaka sem.

Ebből még több...? Már sok lenne

Elgondolkodtató, ha valaki oly erős érzelmi hevülettel fordul munkájának kritikusa felé, mint Zsoldos, és tárgyyszerűtlenül vagdalkozik tárgyyszerű helyesbítések és megjegyzések hallatán („egészeben fölösleges az írása”, „nem cikkem hiányosságai bosszantják” [itt persze elmarad, hogy mire is gondol] stb.).

Szemben Zsoldos személyes minősítgetéseivel, válaszómban maradnék a tényeknél. „Valóban nem ismert, s nem igazán föltárt Ferenczi pályakezdése, preanalitikus korszaka” — írja Zsoldos.

Tájékoztatásul néhány adat: Ferenczi preanalitikus írásaiból válogatás jelent meg olasz és francia nyelven (*Sándor Ferenczi, La mia amicia con Miksa Schächter. Scritti preanalitici 1899–1908*. Hidas György előszavával, Mészáros Judit és Marco Casonato bevezetőjével. Bollati Boringhieri, 1992., *Sándor Ferenczi, Les Écrits de Budapest*. Wladimir Granoff előszavával, Claude Lorin bevezetőjével. École Lacanienne de Psychanalyse, E. P. E. L. Paris, 1994.) A Ferenczi–Schächter-kapcsolatról, amely döntő jelentőségű volt a pályakezdő Ferenczi életében ld. Mészáros J. : „Egy barátság története”, *Thalassa*, 1992/2:138–143. Ezzel a kapcsolattal válik érthetővé a preanalitikus időszak gazdag publikációs anyaga, melynek döntő többsége, *közel nyolcvan cikk és recenzió a Gyógyászat* ban jelent meg. Hogy miért nem az *Orvosi Hetilap*ban, arról olvasható a fenti cikkben is (továbbá Judit Mészáros, „Ferenczi’s preanalytic period Embedded in the Cultural Streams of the Fin de Siècle.” In: *The Legacy of Sándor Ferenczi*. Ed. Lewis Aron and Adrienne Harris. The Analytic Press, Hillsdale, London, 1993. 41–51.)

Elgondolkodtató — mint írtam az imént — az az indulat, amivel Zsoldos reagál, s amely oly mértékű, hogy saját sorait nem veszi észre. „Akárhogy is kerestem az általam írtakban Mészáros Judit által nekem tulajdonított állítását, hogy a *Jövendő* lett volna az első nem szakmai lap, ahol Ferenczi publikált — nem találtam meg.” Nos, kedves Zsoldos Sándor, olvassa el cikke utolsó mondatát: „Mindezek mellett is érdekes, hogy éppen a *Jövendőben* lép ki a szakmai folyóiratok lapjairól — föltehetően először a szélesebb, főként irodalmi érdeklődésű nyilvánosság elé.” (kiemelés tőlem. M. J.)

Nem szeretnék Zsoldos kifakadására mondatról mondatra reagálni, mint ahogy eredetileg sem gondoltam tanulmányt írni forráskiegészítés és néhány megjegyzés helyett.

Nem kívánom viszont szó nélkül hagyni azt a *nem kívánatos személyeskedő stílust*, amely Zsoldos egész írását jellemzi. „Mészáros... csak az általa ismertekkel hozakodik elő, szót sem ejtve arról, hogy ismeretei a homályban maradtaknak egy részére világitanak rá, ” vagy „...a tudásanyag... amit önélküle is tudhat az átlagos érdeklődő” — írja.

Ezen a ponton, kedves Kolléga, engedjen meg egy személyes mondatot! Hogy csekélységekkel járultam hozzá Ferenczi preanalitikus korszakának feltárásához — meg lehet. Mindenesetre e jelentéktelenségek közben nem igyekeztem mások teljesítményét vagy jogos kritikáját leértékelni, és igyekeztem nem megfélemlkezni a dokumentumok kötelezően körültekintő és hiteles közlésétől. Örülök, hogy csak arról írok — és szemben Önnel ezt erénynek tekintem —, amiről tudok. Elkerülő példaként a szubjektivitást, amely cikke kapcsán keletkezik: A *Jövendőben* megjelent *másodközlések és*

fordítások tényének „elhallgatása” például felnagyítja az irodalmi újság szerepét Ferenczi preanalitikus korszakának interpretációjában.

Álljon itt befejezésül Ferenczi egy korai cikkéből néhány sor, amely dr. James F. Goodhart előadása nyomán jelent meg: „Sikereinket ébren őrzi emlékezetünk, tévedéseinket a feledés fátyla borítja. Pedig mennyi haszna lenne... a tudománynak abból, ha rendszerbe tudnánk szedni... ballépéseinket! Vagy ha legalább a magunk tévedései maradnának... az emlékezetünkben.” (Ferenczi: „Amiről hallgat a krónika”. *Gyógyászat* 1903. július 26, p. 476)

1997. április

Mészáros Judit

*

Zsoldos Sándor nem kívánt reflektálni Mészáros Judit viszontválaszára. Szerkesztőségünk ezzel a vitát lezártnak tekinti, azzal a megjegyzéssel, hogy e vita még inkább aláhúzza annak fontosságát, hogy minél előbb szükséges volna Ferenczi Sándor műveinek filológiai hiteles összkiadása. (*A szerk.*)

KRITIKA

T`RSADALOMELM LETI S KULTUR`LIS LAP

Megjelenik havonta

A júniusi szám tartalmából:

Kis János: Reform és forradalom között

Köves András és Szamuely László a magyar gazdaságról

Beszélgetés Tardos Mártonnal

Heller Ágnes: A boldogság hamis kémadara

Lengyel László esszéje